

کتاب‌شناسی فلسفه‌ی تاریخ

محمد موحد

با توجه به ضرورت طرح مباحث نظری و فلسفی در باب تاریخ و تاریخ‌نگاری و آموزش تاریخ، و با عنایت به پراکندگی آثار منتشر شده در این موضوع، ضرورت انجام یک کتاب‌شناسی دقیق در این حوزه احساس می‌گردد. کتاب‌شناسی‌ای که بتواند به عنوان راهنمایی جهت دستیابی سریع دانشجویان و محققان علاقمند به این مباحث به کتاب‌ها، مقالات و پایان‌نامه‌های موجود در این زمینه ایفای نقش نماید.

از طرف دیگر با توجه به پراکندگی و گستره‌ی وسیع مباحث مربوط به این بحث، و ضرورت انجام یک جستجوی کارشناسانه‌ی بسیار دقیق و وسیع و بهره‌مندی از معیاری علمی جهت طبقه‌بندی آثار موجود به زبان فارسی در این زمینه، تهیه‌ی چنین کتاب‌شناسی‌ای کاری دشوار و زمان‌بر تصور می‌شود.

بر این اساس بر آن شدیم تا در این مرحله، به عنوان گامی مقدماتی، کتاب‌شناسی مختصری را در حوزه‌ی مباحث نظری، فلسفی و روش‌شناختی تاریخ، در سه بخش کتاب‌ها، مقالات و پایان‌نامه‌ها، تقدیم خوانندگان محترم نموده و از علاقمندان به این بحث جهت تکمیل این کتاب‌شناسی و طبقه‌بندی آن بر اساس معیاری علمی راهنمایی بخواهیم.

کتاب‌ها

آشنایی مقدماتی با روش تحقیق در تاریخ، رسول جعفریان، تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۷.

آغاز و انجام تاریخ، کارل یاسپرس، ترجمه محمدحسن لطفی، تهران: خوارزمی، ۱۳۷۳.
از تاریخ پرستی تا خداپرستی، عبدالکریم سروش، [ابی‌جا]، [ابی‌نا]، ۱۳۵۹.

استفاده و سوءاستفاده از تاریخ (همراه با مناظره مؤلف با آرنلد توینبی درباره تاریخ)، پیتر خیل، ترجمه حسن کامشاد، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۷۲.

اصالت شناخت تاریخی و «تاریخی بودن»، عطاءالله مهاجرانی، تهران: انجمن زنان پژوهشگر تاریخ، ۱۳۷۹.

امتها در مقایسه، غلامحسین فرحی، اراک: کالج، ۱۳۷۲.

اندیشه واقع‌گرای ابن‌خلدون، ناصف نصار، ترجمه یوسف رحیم‌لو، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۶.

انسان مسئول و تاریخ‌ساز از دیدگاه قرآن، محمدباقر صدر، ترجمه محمد مهدی فولادوند، تهران: بنیاد قرآن، ۱۳۶۷.

انسان و تاریخ، علی شریعتی، تهران: صحف، ۱۳۶۹.

بینش تاریخی قرآن، یعقوب جعفری. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۶۶.

بینش و روش در تاریخ‌نگاری معاصر، حامد فولادوند، تهران: نشر تاریخ ایران، ۱۳۶۵.

پایان تاریخ: سقوط غرب و آغاز عصر سوم، مسعود رضوی، تهران: شفیعی، ۱۳۸۱.

تاریخ از نظر فلسفه مادی، گ. و. پلخانف، ترجمه نورالدین کیانوری، [ابی‌جا]، [ابی‌نا]، [ابی‌تا].

تاریخ: بررسی نظریه‌هایی درباره تاریخ‌گرایی، گوردون چایلد، ترجمه محمدتقی فرامرزی، تهران: مازیار، ۱۳۳۵.

تاریخ چیست؟ آن سیر و خدیف، ترجمه محمد متقی‌زاد، تهران: نشر جوان، ۱۳۶۰.

تاریخ چیست؟ ای. اچ. کار، ترجمه حسن کامشاد، تهران: خوارزمی، ۱۳۴۹.

تاریخ: چیست و چرا؟ دورنماهای باستانی مدرن و پست مدرن، پورلی سائگیست، ترجمه رؤیا منجم. تهران: نگاه سبز، ۱۳۷۹.

تاریخ در ترازو: درباره تاریخ‌نگاری و تاریخ‌نگاری، عبدالحسین زرین‌کوب. تهران: امیرکبیر، ۱۳۶۲.

- تاریخ و ارزش آن در اسلام، علی شریعتی، [بی‌جا]، [بی‌نا]، ۱۳۵۶.
- تفسیر تاریخ، عبدالحمید صدیقی، ترجمه جواد صالحی، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۶۲.
- تکامل نظر مونیستی تاریخ، گ. پلخانف (ن. بلتف)، ترجمه جلال علوی‌نیا و دیگران، تهران: نشر بین‌الملل، [بی‌تا].
- جامعه و تاریخ، محمدتقی مصباح یزدی، قم: سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۸.
- جهان‌بینی ابن‌خلدون، ایولاکست، ترجمه مظفر مهدوی، تهران: انتشار، ۱۳۶۳.
- چشمه‌های فلسفی تاریخ، پژوهش و گزینش، حیدر رقابی. تهران: نهضت زنان مسلمان، ۱۳۶۲.
- حلقه انتقادی: ادبیات، تاریخ و هرمنوتیک فلسفی، دیوید کوزنز هوی، ترجمه مراد فرهادپور. تهران: روشنگران، ۱۳۷۱.
- خودآگاهی تاریخی، محمد محمدپور، تهران: مؤسسه فرهنگی منادی تربیت، ۱۳۸۰.
- در آستانه رستاخیز: رساله‌ای در باب دینامیسم تاریخ، ا.ح. آریان‌پور. تهران: ناوک، [بی‌تا].
- درآمدی بر فلسفه تاریخ، مسعود امید. تبریز: دانشگاه تبریز، مؤسسه تحقیقاتی علوم اسلامی - انسانی، ۱۳۸۳.
- درآمدی بر فلسفه تاریخ [مستی‌شناسی، شناخت‌شناسی، روش‌شناسی]، مایکل استنفورد؛ ترجمه احمد گل محمدی. تهران: نشر نی، ۱۳۸۲.
- درس‌های تاریخ، ویل و آریل دورانت؛ ترجمه محسن خادم. تهران: ققنوس، ۱۳۷۸.
- دو مقاله برای اندیشیدن درباره «انقلاب» و «تاریخ»، احمد ایرانی، ۱۳۷۲.
- روش تاریخ‌نگاری فرانسه، ترایان استایانوویچ، ترجمه نسرین جهانگرد.
- روش در تاریخ، اسدالله بادامچیان، تهران: اوج، ۱۳۶۳.
- روش‌های پژوهش در تاریخ، شارل ساماران، ترجمه بی‌گناه و دیگران، مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی. ۱۳۷۱.
- زمان و حکایت، پل ریکور، ترجمه مهشید نونهالی. تهران: گام نو، ۱۳۸۱.
- سپیده‌دمان فلسفه‌ی تاریخ بورژوازی، ژان‌گنشار، ترجمه محمدجعفر پوینده. تهران: نشر نی، ۱۳۷۶.
- سرچشمه‌های جامعه‌شناسی [بررسی مقدمه و کتاب العبر اثر ابن‌خلدون]، غلامرضا جمشید نژاد اول، تهران: اهل قلم، ۱۳۸۰.

- سنت‌های تاریخ در قرآن، محمدباقر صدر؛ ترجمه و تحقیق سیدجمال‌الدین موسوی اصفهانی. تهران: تفاهم، ۱۳۸۱.
- سنت‌های تاریخ و فلسفه اجتماعی در مکتب قرآن، محمدباقر صدر، ترجمه و نگارش حسین منوچهری، تهران: مرکز نشر فرهنگی رجاء، ۱۳۶۹.
- سودمندی و ناسودمندی تاریخ برای زندگی، فریدریش نیچه، ترجمه عباس کاشف و دیگران، تهران: نشر و پژوهش فرزانه‌روز، ۱۳۷۷.
- ظهور و سقوط تمدنها از دیدگاه قرآن، علی کرمی؛ قم: نشر مرتضی، ۱۳۷۰.
- عقل در تاریخ، گ. و. هگل؛ ترجمه حمید عنایت. تهران: شفیعی، ۱۳۷۹.
- غایت تاریخ از دیدگاه کارل یاسپرس و آیزایا برلین، بهروز رشیدی. تهران: انتشارات تازه‌ها، ۱۳۷۸.
- فقر تاریخیگری، کارل پوپر، ترجمه احمد آرام، تهران: خوارزمی ۱۳۵۰.
- فلسفه تاریخ ابن‌خلدون، محسن مهدی، ترجمه مجید مسعودی. تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۷۳.
- فلسفه تاریخ: بررسی نقش آن در تدریس تاریخ با معرفی اندیشه‌های کالینگود، فاطمه زیباکلام مفرد. تفرش: مرکز نشر پردیس، ۱۳۸۲.
- فلسفه تاریخ، عبدالکریم سروش، تهران: پیام آزادی، ۱۳۶۰.
- فلسفه تاریخ، کریم مجتهدی. تهران: سروش، ۱۳۸۱.
- فلسفه تاریخ (مجموعه مقالات). پل ادواز، ترجمه بهزاد سالکی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۷۵.
- فلسفه تاریخ (مجموعه مقالات)، روش‌شناسی و تاریخ‌نگاری، اتکینسون و دیگران، ترجمه حسینعلی نوزری، تهران: انتشارات طرح نو، ۱۳۷۹.
- فلسفه تاریخ، مرتضی مطهری، قم: صدرا ۱۳۶۹.
- فلسفه تاریخ و نیروی محرک آن، جعفر سبحانی. قم: مؤسسه مکتب اسلام، ۱۳۷۶.
- فلسفه‌ی تاریخ، حیدر رقابی (هاله)، تهران: نشر گستره، ۱۳۷۸.
- فلسفه‌ی تاریخ، امریه نف، ترجمه محمد تقی زاده. [بی‌نا]، [بی‌تا].
- فلسفه تاریخ هگل، بن کیمپل، ترجمه عبدالعلی دستغیب، تهران: بدیع، ۱۳۷۳.
- گذرگاه‌های تاریخ، ایگورام. دیاکونف، ترجمه مهدی حقیقت‌خواه. تهران: ققنوس، ۱۳۸۰.

گریز از تاریخ: نگرشی اجمالی بر تاریخ و شروع بدون تجربه آدمی، مهدی گلجان، [بی‌جا]، رها، ۱۳۷۳.

مسئولیت تاریخی انسان در قرآن، محمدباقر صدر، ترجمه محمد مهدی فولادوند، تهران: بنیاد قرآن، ۱۳۸۱.

مقام و جایگاه فرنان برودل در تاریخ‌نگاری امروز، ریشه و نی، ترجمه کاظم کردوانی. [بی‌نا]، [بی‌تا].

مقدمه‌ای بر روش تحقیق در تاریخ، کیتس کلارک، ترجمه اوانس اوانسیان، بی‌جا: نشر اساطیر، ۱۳۶۲.

مقدمه‌ای بر فلسفه تاریخ، دبلیو. اچ. والش؛ ترجمه ضیاء‌الدین علایی طباطبایی. تهران: امیرکبیر، ۱۳۶۳.

مقدمه بر فلسفه تاریخ هگل، ژان هیپولیت، ترجمه باقر پرهام. تهران: آگاه، ۱۳۶۵.
مکتب آنال، روش تحقیق در تاریخ و تاریخ‌نگاری، نسرین جهانگرد، تهران: جامی ۱۳۷۸.
مکتب‌های تاریخی و تجددگرایی تاریخ، عزت‌الله رادمنش، تهران: مؤسسه فرهنگی پیک ستاره دانش، ۱۳۷۹.

ملاحظات درباره تاریخ و تاریخ‌نویسی، صغری اسماعیلی، تهران: برگ زیتون، ۱۳۸۰.
نقد فلسفه تاریخ، آرنولد توین‌بی، کاسمینسکی، ترجمه علی کشتگر عطانوریان، تبریز: نشر احیاء. [بی‌تا].

مقالات

آیا تاریخ می‌تواند علم باشد؟ علی حقی، فصلنامه مطالعات تاریخی، سال چهارم، بهار و تابستان ۱۳۷۱، ش ۱-۲.

آیا تبیین‌های تاریخی متفاوت‌اند؟، نیکولاس رشر، ترجمه عباس بخشی‌پور رودسری، فصلنامه حوزه و دانشگاه، سال هشتم، زمستان ۱۳۸۱.

ارتباط میان حرکت و کمال و تطبیق آن با فلسفه تاریخ هگل، محمدعلی نویدی، خردنامه صدرا، پاییز ۱۳۸۰.

انقلاب علمی قرن هفدهم از دیدگاه دو مکتب تاریخ‌نگاری علم، رضا کوهکن، فصلنامه مصباح، ش ۴۰.

- بینش تاریخی شهید صدر، کلید شناخت فلسفه تاریخ در قرآن، محمد مهرابی، نامه مفید، ش ۱۰.
- پیوستگی منابع کتابی و کتابه‌ای، ایرج افشار، فصلنامه پژوهش و حوزه، سال چهارم، بهار و تابستان ۱۳۸۲، ش ۱۳-۱۴.
- تاریخ، تاریخی بودن و تاریخ‌نگاری در هستی و زمان، دیوید کوزنز هوی، ترجمه مجید محمدی، نامه فلسفه، ش ۱۰.
- تاریخ‌نگری و تاریخ‌نگاری و اندیشه سیاسی ابن طقطقی. نصرالله صالحی. کتاب ماه، تاریخ و جغرافیا، ش ۲۶.
- تاریخ و فلسفه تاریخ، برکلی ادنیس و دیگران، ترجمه نصرالله صالحی، فصلنامه تاریخ اسلام، ش ۷.
- تحولی شگرف در شیوه تاریخ‌نگاری، علیرضا منافزاده، مجله نگاه نو، ش ۲۸-۲۹.
- تربیت حرفه‌ای و نقش آن در تعالی و ترقی تاریخ‌نگاری، عبدالرسول خیراندیش، کتاب ماه تاریخ و جغرافیا، ش ۵۸-۵۹.
- جریان‌شناسی تاریخ‌نگاری در ایران معاصر، ابوالفضل شکوری.
- در ضرورت روش، رسول جعفریان، پژوهش و حوزه، سال چهارم، بهار و تابستان ۱۳۸۲، ش ۱۳-۱۴.
- دشواری نام‌ها در پژوهش‌های تاریخی، مصطفی صادقی، پژوهش و حوزه، سال چهارم، بهار و تابستان ۱۳۸۲، ش ۱۳-۱۴.
- دیدگاه معرفت‌شناختی و روش‌شناختی ابن‌خلدون درباره تاریخ، مهدی فرهانی منفرد، فصلنامه تاریخ اسلام، ش ۱۳.
- روش ابن‌حزم در نقد اخبار تاریخی، رسول جعفریان، پژوهش و حوزه، سال چهارم، بهار و تابستان ۱۳۸۲، ش ۱۳-۱۴.
- روش پژوهشی شیخ مفید در تاریخ، قاسم خانجانی، پژوهش و حوزه، سال چهارم، بهار و تابستان ۱۳۸۲، ش ۱۳-۱۴.
- روش تاریخ‌نگاری و اندیشه سیاسی ابوعلی مسکویه. مقصود علی صادقی، نامه فرهنگ، بهار ۱۳۸۰.
- روش‌شناسی تاریخی ابن‌ابی‌الحدید، محمود حیدری آقایی، پژوهش و حوزه، سال چهارم، بهار و تابستان ۱۳۸۲، ش ۱۳-۱۴.

- روش‌شناسی تاریخی قاضی عبدالجبار معتزلی، محمدرضا هدایت‌پناه، پژوهش و حوزه، سال چهارم، بهار و تابستان ۱۳۸۲، ش ۱۳-۱۴.
- روش‌های آماری بولت در کتاب «گروش به اسلام در قرون میانه»، محمد حاجی تقی، پژوهش و حوزه، سال چهارم، بهار و تابستان ۱۳۸۲، ش ۱۳-۱۴.
- رویکردهای انسانی متقدم در تاریخ‌نگاری دکتر زرین‌کوب، عبدالرسول خیراندیش، کتاب ماه تاریخ جغرافیا، ش ۳۵.
- ریشه‌یابی لغزش‌های زمانی در متون تاریخی، منصور داداش‌نژاد، پژوهش و حوزه، سال چهارم، بهار و تابستان ۱۳۸۲، ش ۱۳-۱۴.
- سبک تاریخ‌نگاری دکتر زرین‌کوب، پرویز عادل، کتاب ماه تاریخ جغرافیا، ش ۳۵.
- شریعتی و فلسفه تاریخ هگل، احمد راسخی، کیهان فرهنگی، ش ۱۴۲.
- عبدالحسین زرین‌کوب و پژوهش در تاریخ، سیدضیاءالدین میرمحمدی، پژوهش و حوزه، سال چهارم، بهار و تابستان ۱۳۸۲، ش ۱۳-۱۴.
- عقلانیت تاریخی و تاریخ‌نگاری معاصر ایران و نقد رویکردهای ناصواب، موسی نجفی، کتاب نقد، ش ۱۳.
- علامه سیدمرتضی عسگری و نقد متون تاریخ اسلام، رمضان محمدی، پژوهش و حوزه، سال چهارم، بهار و تابستان ۱۳۸۲، ش ۱۳-۱۴.
- علم تاریخ و جایگاه آن در میان علوم، حجت‌الله ایزدی، فصلنامه مصباح، سال ۵، ش ۱۸.
- فلسفه تاریخ از دیدگاه نهج البلاغه، حسین احمدی، کتاب ماه تاریخ و جغرافیا، ش ۴۱.
- فلسفه تاریخ، همایون همتی، کیهان فرهنگی، ش ۱۵۳-۱۵۴.
- فلسفه تاریخ، محمدجواد یوسفیان، دانشگاه انقلاب، ش ۲۱۱.
- کتاب‌شناسی «روش تحقیق در تاریخ»، نصرالله صالحی، پژوهش و حوزه، سال چهارم، بهار و تابستان ۱۳۸۲، ش ۱۳-۱۴.
- گزیده کتاب‌شناسی تحلیلی روش تحقیق در تاریخ، مصطفی صادقی، پژوهش و حوزه، سال چهارم، بهار و تابستان ۱۳۸۲، ش ۱۳-۱۴.
- مباحث نظری در تاریخ، بررسی مکاتب تاریخ‌نگاری انسان‌گرا و خردگرا، هادی التیومی، ترجمه مهران اسماعیلی، فصلنامه تاریخ اسلام، ش ۱۸.
- مشابهات تاریخی در آثار سیدمرتضی، حسین حسینیان مقدم، پژوهش و حوزه، سال چهارم، بهار و تابستان ۱۳۸۲، ش ۱۳-۱۴.

مکتب تاریخ‌نگاری آنال و فرناندرودل. محمدعلی هاشمی کتاب ماه، تاریخ و جغرافیا، ش ۱۵.

مکتب‌های تاریخی و تجددگرایی تاریخ، حسن حضرتی، فصلنامه تاریخ اسلام، ش ۴. ملاحظاتی پیرامون روش تحقیق ویلم فلور، حسن زندیه، پژوهش و حوزه، سال چهارم، بهار و تابستان ۱۳۸۲، ش ۱۳-۱۴.

ملاحظاتی در باب نقد تاریخی برخی از خطاهای عمده در تاریخ‌نگاری، علی ناظمیان فرد، کتاب ماه، تاریخ و جغرافیا، ش ۲۱.

نظریه جغرافیایی فلسفه تاریخ، شکرالله خاکرند، کیهان اندیشه، ش ۷۷.

نظریه گلدشتاین درباره چیستی بازسازی تاریخی، رضا کوهکن، فصلنامه مصباح، سال نهم، ش ۳۵، پاییز ۱۳۷۹.

نقش تاریخ در فلسفه علم، محمدرضا معمار صادقی، فصلنامه حوزه و دانشگاه، سال نهم، بهار ۱۳۸۲، شماره ۳۴.

هزاره‌گرایی در فلسفه تاریخ مسیحیت، حسین توفیقی، موعود، ش ۱۷.

پایان‌نامه

الکساندر کویره و تاریخ‌نگاری علم. علیرضا شمالی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد (فلسفه

علم)، دانشگاه صنعتی شریف به راهنمایی شهرام پازوکی، ۱۳۷۶.

مسائل روش‌شناختی تاریخ‌نگاری علم. رضا کوهکن، پایان‌نامه کارشناسی ارشد (فلسفه

علم)، دانشگاه صنعتی شریف به راهنمایی سعید زیباکلام، ۱۳۷۸.